

آموزش برتر

خلاقیت و پیشرفت تحصیلی بیشتر

www.ketab.ir

مترجم: راهبر، علی، ۱۳۵۱ -

عنوان و نام پدیدآور: آموزش برتر، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی بیشتر / نویسنده: علی راهبر.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات آموزش برتر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص.

شابک: ۴ - ۰۷ - ۶۵۶ - ۶۰۰ - ۶۷۸ - ۱۰۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۳ - ۱۸۲.

موضوع: خلاقیت

موضوع: Creative ability

موضوع: پیشرفت تحصیلی

موضوع: (Promotion School)

موضوع: تدریس اثربخش

موضوع: Effective teaching

رده‌بندی کنگره: ر ۲۳ آ ۸۱۳۹۵ / ۴۰۸ BF

رده‌بندی دیویی: ۱۵۲/۳۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۹۱۴۵۲

آموزش برتر، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی

مؤلف: علی راهبر

ویراستار: آزاده محمدی

ناشر: انتشارات آموزش برتر

قطع: وزیری

تیراژ: ۱۰۰ نسخه

نوت چاپ: اول ۱۳۹۵

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۸۶۵۶ - ۰۷ - ۴

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، میدان انقلاب، ضلع غربی خیابان کارگر جنوبی، پلاک ۹۱۶، طبقه دوم

فهرست

۱۷	فصل اول: کلیات
۱۹	پیشگفتار
۲۱	مقدمه
۲۴	تعریف واژه‌ها، مفاهیم و متغیرها
۲۴	تعریف نظری روش تدریس بارش مغزی
۲۵	تعریف عملیاتی روش تدریس بارش مغزی
۲۵	تعریف نظری خلاقیت
۲۵	تعریف عملیاتی خلاقیت
۲۶	تعریف نظری پیشرفت تحصیلی
۲۶	تعریف عملیاتی پیشرفت تحصیلی
۲۶	تعریف نظری سیالی
۲۷	تعریف عملیاتی سیالی
۲۷	تعریف نظری اصالت یا ابتکار
۲۷	تعریف عملیاتی ابتکار
۲۷	تعریف نظری انعطاف‌پذیری
۲۷	تعریف عملیاتی انعطاف‌پذیری

۲۷	تعریف نظری بسط
۲۸	تعریف عملیاتی بسط
۲۸	تعریف نظری روش تدریس سنتی
۲۸	تعریف عملیاتی روش تدریس سنتی
۲۹	فصل دوم: دیدگاه‌ها و مبانی نظری
۳۱	مقدمه
۳۳	خلاقیت
۳۶	تاریخچه خلاقیت
۳۷	ماهیت خلاقیت
۳۷	ویژگی‌های افراد دارای خلاقیت
۳۸	روش‌های مختلف خلاقیت
۳۸	دیدگاه‌های مکاتب مختلف درباره خلاقیت
۳۸	رفتارگرایان
۳۹	مکتب روانکاوی
۴۰	گشتالت و شناخت‌گرایی
۴۰	انسان‌گرایی
۴۱	مکتب روانشناسی انسان‌گرایانه
۴۱	مکتب روان‌سنجی
۴۲	مکتب عصب‌شناسی
۴۲	فرایند خلاقیت
۴۳	ویژگی‌های افراد خلاق
۴۴	نقش خانواده در رشد خلاقیت
۴۵	شرایط تحقق خلاقیت
۴۶	شیوه‌های آموزش و تمرین خلاقیت
۴۶	عوامل موثر بر خلاقیت
۴۶	عوامل پیش‌برنده:
۴۶	عوامل بازدارنده
۴۷	اهداف آموزش خلاقیت

۴۷	نقش تدریس در پرورش خلاقیت
۴۹	عناصر برنامه درسی
۴۹	عناصر اصلی برنامه درسی
۵۰	نقش و جایگاه روش تدریس در برنامه درسی
۵۱	روش تدریس
۵۱	روش تدریس سنتی
۵۲	روش تدریس فعال
۵۲	روش تدریس بارش مغزی
۵۴	قوانین بارش مغزی
۵۴	قانون نخست: انتقاد ممنوع
۵۴	قانون دوم: پروا در روای اظهار نظر آزاد و بی واسطه
۵۵	قانون سوم: کمیت برای
۵۵	قانون چهارم: مستند ساز
۵۵	قانون پنجم: تکوین ایده ها و بهبود پهنه نهاد
۵۶	موقعیت زمانی:
۵۶	موقعیت مکانی:
۵۷	ناظر یا رئیس جلسه
۵۷	آماده سازی قبل از شروع جلسه
۵۸	تکنیک های بارش مغزی در فراخوانی ایده ها
۵۹	مراحل روش بارش مغزی
۵۹	ایده و راه حل های ناشی از بارش مغزی
۶۱	نظریه ها و یافته های مربوط به بارش مغزی
۶۱	الف) تدریس و یادگیری
۶۲	ب) مشاوره و راهنمایی
۶۳	ج) خلاقیت و شکوفایی استعدادها
۶۴	د) مسایل سازمانی و تصمیم گیری های گروهی
۶۴	ه) آموزش مهارت های زندگی
۶۵	مزایای روش بارش مغزی

۶۷	معایب و نقایص بارش مغزی
۶۸	تعدادی از روش‌های بارش مغزی
۶۹	بارش مغزی افکارنویسی
۷۰	بارش مغزی تریگر
۷۱	بارش مغزی گمنام
۷۲	مراحل انجام بارش مغزی گمنام
۷۳	بارش مغزی در سکوت
۷۴	تکنیک گام‌های اسمی
۷۵	بارش مغزی الکترونیکی
۷۶	مزایای بارش مغزی الکترونیکی
۷۸	معایب بارش مغزی الکترونیکی
۷۹	نظریه‌های آموزشی مبتنی بر بارش مغزی
۷۹	نظریه یادگیری شناخت‌گرا
۸۰	نظریه آموزشی پروتر
۸۱	پیشرفت تحصیلی
۸۱	عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی
۸۲	ارتباط پیشرفت تحصیلی و خلاقیت
۸۳	درس کار و فن‌آوری
۸۳	ویژگی‌های اصلی درس
۸۴	اهداف کلی درس کار و فن‌آوری پایه هفتم
۸۴	اهداف جزئی کار و فن‌آوری در پایه هفتم
۸۵	حوزه تربیت و یادگیری کار و فن‌آوری در برنامه درسی ملی ایران
۸۵	ضرورت و کارکرد حوزه:
۸۵	قلمرو حوزه:
۸۶	جهت‌گیری‌های کلی در سازماندهی محتوا و آموزش حوزه:
۸۶	رویکرد یادگیری مبتنی بر پودمان و پروژه در درس کار و فن‌آوری
۸۷	رویکرد یادگیری مبتنی بر پروژه:
۸۷	روش تدریس کتاب کار و فن‌آوری

۸۸	ارزشیابی درس کار و فن آوری پایه هفتم
۸۸	ارزشیابی با رویکرد پروژه‌ای در درس کار و فن آوری
۹۱	نتیجه‌گیری
۹۴	خلاصه
۱۰۱	فصل سوم: بخش تجربی
۱۰۳	مقدمه
۱۰۳	روش تحقیق
۱۰۵	جامعه آماری
۱۰۵	نمونه‌گیری (نجم نمونه و روش محاسبه)
۱۰۵	فرآیند پژوهش
۱۰۷	نحوه اجرای تدبیر
۱۰۷	اجرای پیش‌آزمون برای گروه آزمایش و گروه گواه
۱۰۷	اجرای الگوی بارش مغزی برای گروه آزمایش
۱۰۷	اجرای پس‌آزمون برای گروه آزمایش و گروه گواه
۱۰۸	ابزار گردآوری داده‌ها و ویژگی‌های آن
۱۰۸	پرسشنامه سنجش خلاقیت عابدی
۱۰۸	پایایی پرسشنامه خلاقیت
۱۰۹	روایی پرسشنامه خلاقیت
۱۰۹	همبستگی گشتاوری
۱۰۹	تحلیل عوامل تاییدی
۱۱۰	آزمون پیشرفت تحصیلی کار و فن آوری
۱۱۱	شیوه نمره‌گذاری
۱۱۱	پایایی آزمون پیشرفت تحصیلی
۱۱۱	روایی آزمون پیشرفت تحصیلی
۱۱۲	ضریب دشواری (Difficulty index)
۱۱۳	ضریب تمیز
۱۱۳	رابطه ضریب تمیز و ضریب دشواری
۱۱۴	روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱۱۷	فصل چهارم: بحث و نتیجه‌گیری
۱۱۹	مقدمه
۱۱۹	توصیف متغیرها
۱۱۹	الف) متغیر مستقل:
۱۲۰	ب) متغیر وابسته:
۱۲۰	پ) متغیرهای کنترل:
۱۲۰	بررسی فرضیه‌های تحقیق و ارائه نتایج
۱۲۲	توصیف داده‌ها
۱۲۳	استدلال داده‌ها
۱۲۳	آزمون همبستگی و آنالیز کوریانانس
۱۲۵	تجزیه و تحلیل بررسی فرضیه‌ها
۱۳۲	فرضیه ۱-۷
۱۳۷	خلاصه نتایج تحقیق
۱۳۹	تجزیه و تحلیل نتایج
۱۵۷	نتیجه‌گیری
۱۵۹	پیشنهادهای پژوهشی و عملی
۱۶۱	پیوست‌ها
۱۶۱	مشخصات کلی:
۱۶۶	مشخصات کلی:
۱۷۳	منابع و مآخذ
۱۷۹	منابع لاتین

پیشگفتار

با توجه به پیچیده شدن جوامع امروزی و بروز مشکلات عدیده بر سر انسان‌ها، آن‌ها در پی آنند از نیروها و استعداد‌های درونی خود حداکثر استفاده را به دست آورند. یکی از این استعدادها که قابل رشد و پرورش می‌باشد نیرو و استعداد خلاقیت است که در اغلب انسان‌ها وجود دارد و از قابلیت رشد و پرورش برخوردار می‌باشد.

امروزه دانش‌آموزان برای ورود به عصر آگاهی و بهره‌رو شدن با تحولات شگفت‌انگیز قرن بیست و یکم باید به‌طور فزاینده‌ای مهارت‌های تفکر خلاق را برای تصمیم‌گیری مناسب و حل مسایل پیچیده جامعه فراگیرند (احمدی، ۱۳۹۳، ص ۱۳) تا بتوانند در مقابله با موارد مشابه که ممکن است در هر موقعیتی برای آنان پیش بیاید دست به خلاقیت و ابداع و آفرینش بزنند و با کشف راه‌حل‌های نو و جدید و استفاده از نیروی خلاقیتی که در همه انسان‌ها کم و بیش وجود دارد، مشکلات را از سر راه خود و اجتماع بر دارند. این امر میسر نمی‌شود مگر اینکه بپذیریم «مربی نقش اساسی در موفقیت هر اقدام تربیتی دارد». لذا باید اهمیت خلاقیت و روش‌های پرورش

آن را بشناسد تحقق این امر ایجاب می‌کند که برخی از مریبان در مورد روش‌های تدریس خود تجدیدنظر واقعی به عمل آورند.

توجه به بهبود پیشرفت تحصیلی^۱ دانش‌آموزان و پیشگیری از افت تحصیلی و عوارض ناشی از آن اهداف عمده نظام آموزش و پرورش جوامع مختلف است. تحقیقات علمی بر آن هستند تا با شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش پیشرفت تحصیلی امکان طراحی برنامه‌های مناسب برای پیشرفت آموزشی جامعه را فراهم سازند در این میان علاوه بر توجه به عوامل مؤثر در افت تحصیلی، عوامل مؤثر در ارتقای پیشرفت تحصیلی و نزدیک ساختن شرایط موجود به حدت بینه و ایده‌آل نیز کانون توجه بوده است.

مطالب مطرح شده در این کتاب برای معلمان، دانشجویان تربیت معلم، کارورزان، مشاوران، و برنامه‌ریزان آموزشی و پرورش و... مفید و مناسب می‌باشد.

از تمامی کسانی که در تهیه و گردآوری این اثر مرا یاری کرده‌اند، آقای دکتر علیزاده عصاره که با رهنمودهای ارزنده و نکته‌سازهای ایشان این کتاب به ثمر رسید کمال تشکر را دارم. از اساتید گرانقدر آقای دکتر غلامعلی احمدی و بهرام صالح صدق پور و دکتر محمدرضا امام جاحه که به ماوره لازم را در انجام این کتاب به بنده مساعدت نمودند تشکر می‌کنم.

مقدمه^۱

با توجه به دنیای در حال تغییر و تحول، دانش‌آموزان احتیاج دارند برای مواجهه با مشکلات و دنیای پرمهره، تفکر خلاق و عمل کردن خلاقانه را بیاموزند تا بتوانند برای زندگی در جامعه آماده شوند. اگر قرار باشد آموزش و پرورش دانش‌آموزان را برای زندگی در چنین محیطی تربیت نماید، باید آن‌ها را به گونه‌ای تربیت کند تا بتوانند در جامعه، نقش کارآمد و مناسبی را ایفاء نمایند و بتوانند در ارتباط با خانواده، گروه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی و همچنین در تصمیم‌گیری‌ها به درستی عمل کنند و با ایده‌های اندیشه‌ی نو مشکلات را حل کنند.

ملت‌های پیشرفته معتقدند که امروزه به جای فروش کالا باید به تولید دانش فنی و به جای اندیشه مصرفی به اندیشه‌های بدیع و نو اقدام کنیم. اولین شرط چنین سیاستی، ایجاد زمینه‌های مناسب برای پرورش خلاقیت‌هاست. برای انجام این مهم باید هدف‌های آموزشی یک جامعه حامل

پیام‌های خلاق باشد، بسیاری از متفکران معتقدند که در دنیای پر تغییر قرن بیستم، آموزش آفرینندگی و ایجاد قدرت خلاقیت در دانش‌آموزان سنگین‌ترین و مهم‌ترین مسئولیت پرورشی آموزشگاه‌ها است. (مفیدی، ۱۳۸۳، ص ۴۲)

بنابراین خلاقیت^۱ به عنوان یکی از هدف‌های تعلیم و تربیت باید در آموزش دروس از جمله درس کار و فن‌آوری به کار برده شود.

در آموزش دادن این درس در اکثر پودمان‌ها خصوصاً پودمان ۱ و ۲ از روش بارش مغزی^۲ استفاده شده و حتی برای پرورش قوه خلاقیت دانش‌آموزان مطالبی را عرضه می‌دهد تا فراگیران در حل مسایل در زندگی روزمره و حتی در دنیا، در حال پیشرفت و نوین بتوانند مشکلات خود را با توجه به قوه خلاقیت برطرف کنند.

ارضای نیازهای پیچیده، علوم و فنون پیچیده دارد، کسب علوم و فنون پیچیده در سایه‌ی روش‌های آموزش ساده، امکان‌پذیر است و دیگر با روش سنتی، جامعه و افراد آن را نمی‌توان به سریع، یک تحول پیچیده و پیشرفته سوق داد. (شعبانی، ۱۳۹۰)

در آموزش و پرورش نیز ارضای نیازهای پیچیده و جدید دانش‌آموزان در سایه‌ی روش‌های آموزشی نوین، خلاق و مناسب میسر است. یکی از روش‌های نوین، روش تدریس بارش مغزی^۲ است.

آموزش دادن با روش بارش فکری توانایی حل مسئله را به نحو خلاقانه‌ای در آنان بالا می‌برد و بیش از روش مرسوم آموزشی به تولید راه‌حل‌های

1. creative

2. Brain storming

که اگر در فرآیند تدریس و یادگیری از استراتژی‌های فعال استفاده شده و موجبات شرکت فعالانه دانش‌آموزان در این فرآیند مهم فراهم شود، بی‌شک میزان پیشرفت تحصیلی آن‌ها نیز به اندازه قابل توجهی افزایش خواهد یافت. علاوه بر این که نشان‌دهنده میزان نیل به هدف‌های از پیش تعیین شده آموزشی می‌باشد، پیامدهای مثبت زیادی مانند عزت نفس، اعتماد به نفس، برخورداری از آمادگی زیاد برای یادگیری‌های بعدی و... غیره را نیز برای دانش‌آموزان به دنبال دارد. (فلاح، ۱۳۸۸)

تکنیک‌های خرافیت از جمله روش‌های فعال در یادگیری هستند و امروزه به اعتقاد کارشناسان تعلیم و تربیت دانش‌آموزان یک‌ه از طریق یادگیری فعال به یادگیری می‌پردازند. نه تنها بهتر فرا می‌گیرند بلکه لذت بیشتری هم از یادگیری می‌برند، زیرا آن‌ها به جای این که فقط شنونده باشند فعالانه در جریان یادگیری مشارکت می‌کنند. خود را مسئول یادگیری خویش می‌دانند. (یزدیان پور، ۱۳۸۸) آنچنان که تحقیقات نشان می‌دهند چنین شیوه‌هایی کارایی بالایی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارند.

اکنون پژوهش حاضر در صدد است «تاثیر روش تدریس بارش مغزی را که از سوی صاحب‌نظران و کارشناسان به عنوان یک روش بارش و فایده‌محور معرفی شده است، در افزایش خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در درس کار و فناوری پایه هفتم مورد بررسی قرار دهد.

تعریف واژه‌ها، مفاهیم و متغیرها

تعریف نظری روش تدریس بارش مغزی

در لغت به معنی تحریک مغزی است و از جمله روش‌های نوین آموزشی

می‌باشد که در آن توسط گروهی از یادگیرندگان، تعدادی ایده در مدت زمان محدود ارائه می‌شود و به بیان دیگر بهره‌گیری از مغز برای یورش بزدن به یک مساله یا پرداختن به یک موضوع است. (آقازاده، محرم، ۱۳۸۷، ص ۳۵۲)

تعریف عملیاتی روش تدریس بارش مغزی

روش تدریس بارش مغزی، روش مورد استفاده در این پژوهش است که در ۸ جلسه در آموزش درس کار و فن آوری پایه هفتم دوره متوسطه اول اجرا شده است. در این پژوهش معلم نقش هدایت‌کننده دارد و مراحل آن را شروع می‌کند. معلم سوالاتی از دانش‌آموزان می‌نماید و پاسخ دانش‌آموزان کاملاً باز است و معلم پاسخ‌های شاگردان را می‌پذیرد، او بایستی به شاگردان کمک کند تفکر خود را بسط دهند. (شرح کامل این روش در طرح‌های درس در بخش پیوست آمده است)

تعریف نظری خلاقیت

خلاقیت همان ترکیب ایده‌ها در یک روش منحصربه‌فرد و یا ایجاد پیوستگی بین ایده‌ها می‌باشد. (روبینز، ۱۹۹۱)

استنبرگ (۲۰۰۱) خلاقیت را توانایی افزایش اندیشه‌های و در سطح عالی می‌داند که آمیزه‌ای از توانایی نوآوری با اندیشه‌ای منطقی و بیننده‌پندانه به یافته‌های دیگری بیندیشد تا دستاوردهای سودمندی برای او و دیگران داشته باشد.

تعریف عملیاتی خلاقیت:

منظور از خلاقیت در این پژوهش، نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون

دانش‌آموزان گروه‌های آزمایش و گواه بر اساس پرسشنامه خلاقیت عابدی است. این آزمون دارای ۶۰ سوال است که به ترتیب چهار مولفه سیال بودن، ابتکار، انعطاف‌پذیری و بسط را اندازه می‌گیرد. هر سوال دارای ۳ گزینه الف، ب و ج است که به ترتیب نمره‌ی ۰ و ۱ و ۲ به آن‌ها تعلق می‌گیرد. جمع نمرات در چهار مولفه یاد شده، نمره کل خلاقیت دانش‌آموزان می‌باشد.

تعریف نظری پیشرفت تحصیلی

پیشرفت تحصیلی عبارتست از میزان تغییر رفتار، در زمینه توانایی کسب اطلاعات مربوط به محتوای کتاب‌های درسی و پاسخگویی به موقع آن‌ها، که توسط اجرای آزمون علمی، به‌دست آمده و به‌وسیله معلمان سنجیده می‌شود. (شریعتمداری، علی، ۱۳۸۲) یا: «تغییر یادگیری آموزشی به صورتی که توسط آزمون‌های مختلف مانند حساب، ریاضی، تاریخ، ادبیات و... سنجیده می‌شود، تعریف کرده است (سیف، ۱۳۸۱)»

تعریف عملیاتی پیشرفت تحصیلی:

در این پژوهش منظور از پیشرفت تحصیلی، تغییر نمرات کسب شده در پیش آزمون و پس‌آزمون دانش‌آموزان گروه آزمایش و گواه در آزمون‌های برگزار شده توسط معلم در درس کار و فن آوری پایه هفتم در متوسطه اول می‌باشد. تعداد سوالات این آزمون ۲۰ سوال سه گزینه‌ای می‌باشد.

تعریف نظری سیالی

سیالی یا روانی: توانایی برقراری رابطه معنا دار بین فکر و اندیشه را بیان می‌کند، که بر اساس تعداد افکار یا راه‌حل‌ها در یک زمان مشخص اندازه‌گیری

می‌شود. (تورنس، به نقل از عابدی ص ۴۹، ۱۳۷۲)

تعریف عملیاتی سیالی

منظور از مولفه سیالیت در این پژوهش، نمره‌ی کسب شده دانش‌آموزان در سوال‌های شماره‌ی ۱ تا ۲۲ آزمون خلاقیت عابدی است. دامنه نمرات در این مولفه ۲۲ تا ۶۶ است.

تعریف نظری اصالت یا ابتکار

توانایی به شیوه غیر متعادل و خلاف عادت رایج است که همراه با جواب‌های غیرمعمول، عجیب و زیرکانه است (تورنس، به نقل از عابدی، ۱۳۷۲ ص ۴۹)

تعریف عملیاتی ابتکار

منظور از ابتکار در این پژوهش، نمره‌ی کسب شده دانش‌آموزان در سوال‌های شماره‌ی ۲۳ تا ۳۳ آزمون خلاقیت عابدی است (دامنه نمرات در این مولفه ۱۱ تا ۳۸ است)

تعریف نظری انعطاف‌پذیری

تورنس انعطاف‌پذیری را توانایی تفکر به راه‌های مختلف و در عادی تعریف می‌کند. (تورنس، به نقل از عابدی، ۱۳۷۲ ص ۴۹)

تعریف عملیاتی انعطاف‌پذیری

منظور از انعطاف‌پذیری در این پژوهش، نمره‌ی کسب شده دانش‌آموزان در سوال‌های شماره‌ی ۳۴ تا ۴۹ آزمون خلاقیت عابدی است و دامنه نمرات در این مولفه ۱۶ تا ۴۸ است.

تعریف نظری بسط